

Ramowy program szkolenia

Tytuł programu

Ramowy program szkolenia w zakresie wspomagania szkół w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Umiejętność uczenia się – pierwszy etap edukacyjny

Opis kompetencji

W zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rada Europy kompetencje kluczowe zdefiniowane zostały jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji, rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Program „Nauczanie poprzez eksperymentowanie i doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów” koncentruje się na aktywizujących metodach i strategiach nauczania i uczenia się, w efekcie których uczniowie będą mieli możliwość rozwijania kompetencji kluczowych, a przede wszystkim umiejętności uczenia się istotnej w przygotowaniu ich do wyzwań XXI wieku.

Definicja kompetencji:

Umiejętność uczenia się jest rozumiana jako „zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego rozwoju, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Umiejętność uczenia się oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Pozwala ona osobom na korzystanie z wcześniejszych doświadczeń w celu stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych sytuacjach”.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z umiejętnością uczenia się:

Wiedza:

„Umiejętność uczenia się wymaga znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia”.

Umiejętności:

„Umiejętność uczenia się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych koniecznych do dalszego uczenia się. Na podstawie tych umiejętności osoba powinna być w stanie docierać do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywać, przetwarzać i przyswajać je. Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się. Osoby powinny być w stanie poświęcać czas na samodzielną naukę charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści

z różnorodności grupy oraz dzielić się nabytą wiedzą i umiejętnościami. Powinny one być w stanie organizować własny proces uczenia się, ocenić swoją pracę oraz w razie potrzeby szukać rady, informacji i wsparcia”.

Postawy:

„Pozytywna postawa obejmuje motywację i wiarę we własne możliwości w uczeniu się i osiągnięciu sukcesów w tym procesie przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Chęć wykorzystywania doświadczeń z życia i uczenia się, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i wykorzystywania tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych to niezbędne elementy pozytywnej postawy”.

Kształtowanie umiejętności uczenia się umożliwiają takie metody pracy nauczycieli, które odwołują się do aktywności uczniowskiej, stwarzania sytuacji do samodzielnego dochodzenia do wiedzy i czerpania z tego zadowolenia oraz zwiększania motywacji do dalszego działania. Zaproponowane w programie strategie i metody nauczania/uczenia się, takie jak nauczanie/uczenie problemowe, eksperyment i doświadczenie, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące, ocenianie kształtujące, stwarzają jak największą przestrzeń do samodzielnej pracy uczniów, zarówno indywidualnej, jak i zespołowej. Treści programu podkreślają znaczenie współpracy uczniów, interdyscyplinarności zdobywanej wiedzy oraz samodzielności i podmiotowości ucznia w procesie uczenia się.

Opracowano na podstawie: Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Specyfika kształtowania kompetencji na pierwszym etapie edukacyjnym

Rozwój dziecka w młodszym wieku szkolnym w odniesieniu do umiejętności uczenia się

Typową cechą wczesnego wieku szkolnego jest duże zróżnicowanie uczniów pod względem poziomu ich rozwoju. Wynika ono z indywidualnego tempa dojrzewania mózgu dziecka oraz ze specyfiki doświadczeń społeczno-kulturowych.

Do najważniejszych zmian zachodzących w pierwszym etapie edukacyjnym można zaliczyć: pojawienie się nowej formy aktywności, jaką jest nauka, opanowanie mowy pisanej i czytanej, uzyskanie zdolności myślenia pojęciowego oraz wzrost kompetencji interpersonalnych związanych z rozszerzaniem się świata społecznego dziecka – większa samodzielność, gotowość do współpracy.

Procesy poznawcze dzieci w tym wieku charakteryzuje dynamiczny rozwój. Do najważniejszych osiągnięć w rozwoju poznawczym zaliczamy:

- zdolność do obiektywnego sposobu spostrzegania rzeczy i do ujmowania rzeczywistości z wielu różnych perspektyw. Jej pojawienie się skutkuje umiejętnością uwzględniania w myśleniu jednocześnie wielu aspektów sytuacji i dostrzegania związków między nimi, a także umiejętnością przyjmowania punktów widzenia innych ludzi oraz rozumienia ich potrzeb i uczuć;
- pojawienie się pamięci logicznej i pierwszych strategii zapamiętywania;
- pojawienie się myślenia pojęciowego;
- zdolność koncentrowania uwagi – od uwagi mimowolnej do uwagi dowolnej;
- zdolność posługiwania się logiką indukcyjną (tj. rozumowanie w kierunku „od ogółu do szczegółu”);
- używanie różnych form komunikacji – od słuchania i mówienia do czytania i pisanie;

- umiejętność klasyfikowania;
- zdolność pojmowania operacji na liczbach;
- zdolność do refleksyjnego myślenia, stawiania celów i realizacji pragnień. Dzięki rozwojowi zdolności do refleksji, dziecko stopniowo nabywa umiejętności rezygnacji z własnych potrzeb i koordynowania ich z potrzebami innych ludzi.

Umiejętności te stanowią podwalinę do rozwoju samodzielności działania, myślenia, odkrywania.

Jest to także bardzo ważny etap rozwoju społecznego dziecka. Charakterystyczną jego cechą jest poszerzenie świata społecznego dziecka o środowisko szkolne i rówieśnicze. Doświadczenia wyniesione z relacji z nauczycielem i rówieśnikami wywierają wpływ na samoocenę, a także na uczenie się nowych ról społecznych.

W obszarze funkcjonowania emocjonalnego dziecka na pierwszy plan wysuwa się wzrost świadomości własnych stanów emocjonalnych i ich wpływu na zachowanie swoje i innych ludzi.

Umiejętność uczenia się oraz nauczania w zapisach podstawy programowej dla I etapu edukacyjnego

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej, opisane są w podstawie programowej zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla pierwszego etapu edukacyjnego znajdują się umiejętności zdobywane przez ucznia, wśród których ważne dla kształtowania umiejętności uczenia się są:

- umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;

- czytanie rozumiane jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa.

Do kształtowania umiejętności uczenia się odnoszą się również zadania szkoły w edukacji wczesnoszkolnej:

- koncentracja na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się;
- rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka;
- kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijaniu ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy;
- rozwijanie samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie;
- zapewnienie warunków do rozwijania ekspresji plastycznej, muzycznej, teatralnej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej;
- dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich.

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące precyzują Warunki realizacji podstawy programowej.

Określają one potrzebę:

- odkrywania i rozwijania uzdolnień dzieci w różnych obszarach i stwarzania warunków do prezentowania ich różnorodnych osiągnięć;
- kształcenia zintegrowanego oraz, ze względu na prawidłowości rozwoju umysłowego dzieci w tym wieku, spiralnego układu treści nauczania;
- uwzględnienia zabaw, gier i aktywności ruchowej jako dominującej formy zajęć;
- rozwijania wiedzy przyrodniczej z wykorzystaniem naturalnego środowiska poza szkołą oraz w oparciu o obserwacje, badania i dziecięce eksperymentowanie;
- wykorzystywania komputerów do wzbogacania procesu nauczania i uczenia się, kształtowania aktywności, utrwalania umiejętności i rozwijania zainteresowań;
- wyposażenia sal lekcyjnych w część edukacyjną i rekreacyjną oraz w pomoce dydaktyczne, komputery z dostępem do internetu, gry i zabawki dydaktyczne, kąciki tematyczne i biblioteczkę.

Opracowano na podstawie:

- Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik dobrego nauczyciela*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2014 r. poz. 803).

- Uszyńska-Jarmoc J., Dudel B., Głowska-Sołdatow M. (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.

Profil kompetencyjny ucznia

Profil kompetencyjny obejmuje wiedzę, umiejętności i postawy związane z umiejętnością uczenia się, kształtowaną w wyniku nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów, wynikające z zapisów podstawy programowej oraz samej definicji umiejętności uczenia się odniesionej do poziomu rozwoju uczniów I etapu edukacyjnego.

Wiedza

Uczeń:

- wie, gdzie szukać wsparcia podczas uczenia się;
- wie, że warto pytać i szukać odpowiedzi;
- dostrzega swoje mocne strony i zainteresowania;
- zna wybrane techniki i metody uczenia się;
- zna zasady prowadzenia prostych obserwacji i doświadczeń;
- zna podstawowe źródła informacji;
- wie, w jaki sposób korzystać z pomocy wykorzystywanych w procesie uczenia się;
- zna zasady skutecznej pracy w grupie.

Umiejętności

Uczeń:

- uczy się pod bezpośrednim kierunkiem nauczyciela;
- słucha wypowiedzi innych i korzysta z przekazywanych informacji i wskazówek;
- wykorzystuje znane metody i techniki uczenia się;
- przeprowadza proste obserwacje i doświadczenia;
- dostrzega związki przyczynowo-skutkowe wynikające z przeprowadzonych badań;
- podejmuje próby uzasadnia własnego stanowiska;
- stosuje zasady uczenia się w grupie.

Postawy

Uczeń:

- chętnie nabywa nowej wiedzy oraz umiejętności;
- jest ciekawy świata i zadaje pytania;
- rozwija swoje zainteresowania;
- chętnie wykonuje wyznaczone zadania;
- jest gotów do pracy w zespole.

Profil kompetencyjny nauczyciela

Wiedza, umiejętności i postawy nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej związane z kształtowaniem u uczniów umiejętności uczenia się poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące

Wiedza

Nauczyciel zna:

- najnowsze teorie i badania dotyczące uczenia się;
- sposoby rozpoznawania i planowania pracy z uczniem, wykorzystujące wiedzę o indywidualnych preferencjach uczniów w zakresie uczenia się;
- metody i techniki pracy angażujące uczniów wykorzystujące doświadczanie, obserwację, sytuacje problemowe oraz uczące współpracy;
- strategie i elementy ocenia kształtującego;
- zasady budowania dobrych relacji z uczniami;
- zasady tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się i budowania autonomii ucznia.

Nauczyciel rozumie:

- potrzebę wykorzystania najnowszych badań i odkryć dotyczących uczenia się;
- potrzebę indywidualizacji pracy w celu uwzględnienia różnorodnych możliwości i potrzeb uczniów;
- znaczenie pracy metodami i technikami angażującymi uczniów, wykorzystującymi doświadczanie, obserwację, sytuacje problemowe oraz uczące współpracy;

- znaczenie informacji zwrotnej w kształtowaniu kompetencji uczenia się u uczniów;
- potrzebę budowania dobrych relacji z uczniami i tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się;
- znaczenie współpracy nauczycieli w doskonaleniu pracy nad kształtowaniem kompetencji kluczowych.

Umiejętności

- stosuje wiedzę o najnowszych badaniach na temat uczenia się do planowania pracy z uczniem;
- projektuje zajęcia, uwzględniając indywidualne predyspozycje uczniów oraz ich potrzeby i style uczenia się;
- dostosowuje strategie oceniania kształtującego do pracy z uczniami edukacji wczesnoszkolnej;
- wykorzystuje doświadczenie, obserwację, uczenie przez działanie w procesie uczenia się;
- wykorzystuje pedagogikę zabawy i uczenia poprzez ruch w pracy z uczniami;
- buduje atmosferę sprzyjającą uczeniu się;
- organizuje przestrzeń sprzyjającą uczeniu się i budowaniu autonomii ucznia;
- kształtuje u uczniów postawy sprzyjające współdziałaniu;
- współpracuje z innymi nauczycielami doskonalącymi umiejętności kształtowania kompetencji kluczowych.

Postawy

- podejmuje autorefleksję na temat swojej pracy;
- jest otwarty na nowe idee, koncepcje, uczenie się od innych;
- jest gotów wspierać aktywność i samodzielność uczniów w procesie uczenia się;
- jest gotów indywidualizować swoje działania i wsparcie udzielane uczniom;

Załącznik nr 14 (1)

- jest gotów do eksperymentowania, działania nieszablonowego;
- wykazuje elastyczność w procesie dydaktycznym.

Adresaci szkoleń

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni i trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomaganie szkół w obszarach związanych z kształceniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowaniu uczniów do życia społecznego i funkcjonowania w dorosłym życiu;
- uzasadnia potrzebę rozwoju umiejętności uczenia się i znaczenie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów dla rozwoju tej umiejętności na pierwszym etapie edukacyjnym;
- wskazuje metody i techniki uczenia się/nauczania, służące rozwijaniu umiejętności uczenia się i warunki sprzyjające jej kształtowaniu na pierwszym etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;

- prowadzi wspomaganie szkoły/przedszkola w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji kluczowych, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania umiejętności uczenia się, poprzez wykorzystywanie eksperymentów, doświadczeń i innych metod aktywizujących uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy oraz planuje dalszy rozwój w roli osoby prowadzącej wspomaganie szkół/przedszkoli.

Tematy modułów

- I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.
- II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.
- III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania.
- IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym.
- V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia.
- VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się.
- VII. Uczenie poprzez zabawę i aktywność ruchową.
- VIII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy.
- IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się.
- X. Wspomaganie pracy szkoły w rozwoju umiejętności uczenia się, kształtowanych poprzez eksperymentowanie, doświadczenie i inne metody aktywizujące.
- XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomaganie szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna: ok.70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa: ok. 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Ok. 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;
- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści do spraw wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;

- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomaganie trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomaganie szkół/przedszkoli.
- Etapy procesu wspomaganie szkół/przedszkoli: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomaganie.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomaganie szkół/przedszkoli.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomaganie: specjaliści ds. wspomaganie, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.
- Charakterystyka zadania dla uczestników szkolenia, polegającego na wspomaganie trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), *Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomaganie*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).
- Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35, 64, 195, 668 i 1010).
- Ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 198) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.
- [Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół](#) na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza studium przypadku), metaplan, World Café, Jigsaw.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.

- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.
- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, [Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i możliwości tworzenia polityki edukacyjnej Raport Eurydice](#), Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza dokumentów), dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;
- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się, wynikające z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- identyfikuje czynniki sprzyjające procesom uczenia się, związane z organizacją pracy szkoły;
- wskazuje związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- łączy wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
  - etapy procesu uczenia się: od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
  - rozwój umiejętności prostych i złożonych (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
  - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się;
  - znajomość metod i technik służących poznaniu własnych strategii uczenia się;
  - łączenie wiedzy (nowej z dotychczas posiadaną, wiedzy z różnych dziedzin), hierarchiczne porządkowanie wiedzy;

Załącznik nr 14 (1)

- praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
- wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;
- możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
  - relacje nauczyciel – uczeń,
  - praca zespołowa,
  - metody pracy nauczyciela,
  - indywidualizacja nauczania,
  - organizacja przestrzeni szkolnej.
- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
  - wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły,
  - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., [Dobrze zorganizowana aktywność i bierność](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D. Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.

- Ligęza A., Franczak J., [Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- [Raport o stanie edukacji 2013. Liczą się nauczyciele](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., [Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn.14.09.2016].
- Tędziągolska M., [W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze – prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe – praca grupowa, dywanik pomysłów, jigsaw

Moduł IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na pierwszym etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje specyfikę rozwojową uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym w kontekście rozwijania umiejętności uczenia się;
- określa wiedzę, umiejętności i postawy ucznia w młodszym wieku szkolnym związane z umiejętnością uczenia się;
- wskazuje kompetencje nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej istotne dla kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje strategie i metody nauczania sprzyjające rozwijaniu umiejętności uczenia się na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje źródła informacji, służące diagnozie pracy szkoły w zakresie stosowanych strategii i metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Charakterystyka rozwojowa dziecka w młodszym wieku szkolnym w kontekście kształtowania umiejętności uczenia się.
- Umiejętność uczenia się w zapisach podstawy programowej kształcenia ogólnego dla pierwszego etapu edukacyjnego.
- Profil kompetencyjny ucznia i nauczyciela jako kierunek rozwoju pracy szkoły w zakresie kształtowania umiejętności uczenia się.

- Strategie i metody nauczania sprzyjające kształtowaniu umiejętności uczenia się – nauczanie problemowe, eksperymenty i doświadczenia, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące uczniów, ocenianie kształtujące – wprowadzenie do tematu.
- Wskaźniki informujące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się (np. Czy uczniowie znają cele podejmowanych przez siebie działań? Czy organizowana jest współpraca uczniów? Czy nauczyciele umożliwiają uczniom refleksję na temat ich sposobu uczenia się?).
- Źródła informacji do wykorzystania w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze stosowanych strategii i metod nauczania (np. wnioski z obserwacji lekcji przez dyrektora, wyniki ewaluacji wewnętrznej lub zewnętrznej, tematyka lekcji koleżeńskich, plany pracy zespołów samokształceniowych).

Zasoby edukacyjne

- Adamek I., Zbróg Z. (red.), *Uczenie uczenia się – wspieranie edukacyjne ucznia*, [w:] Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności, Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, Kraków 2011.
- Anderson J., *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Antoszkiewicz J., *Metody heurystyczne. Twórcze rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990.
- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.
- Brophy J., *Motywowanie uczniów do nauki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Brzezińska A.I., (red.), [Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria 1. Rozwój dziecka. Wczesny wiek szkolny](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 19.06.2016].

- Brzezińska A.I. (red.), [Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria 3. Edukacja wczesnoszkolna](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]
- Buzan T., *Rusz głową*, Wydawnictwo Ravi, Łódź 2002.
- Clauss G., *Psychologia różnic indywidualnych w uczeniu się*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987.
- Cohen L., Manion L., Morrison K., *Wprowadzenie do nauczania*, Zysk i S-ka, Poznań 1999.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- Fisher R., *Uczymy jak się uczyć*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Franke R., *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Freinet C., *Niezmiennie prawdy pedagogiczne*, PS APF, Otwock 1993.
- Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2005.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2012.
- Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., *Przykłady modeli uczenia się i nauczania*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2006.
- Reykowski J., *Emocje i motywacja*, [w:] Tomaszewski T., *Psychologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 977).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: mini wykład i prezentacja.

Metody warsztatowe: mapa myśli, metoda „złotego kręgu”, balon.

Moduł V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia nauczania problemowego, eksperymentów i doświadczeń;
- uzasadnia, w jaki sposób uczenie problemowe i metody empiryczne umożliwiają kształtowanie umiejętności uczenia się;
- podaje przykłady metod nauczania problemowego oraz możliwości stosowania eksperymentów i doświadczeń w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje rolę nauczyciela w pracy metodą problemową i przeprowadzaniu eksperymentów i doświadczeń na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie nauczania problemowego i empirycznego;
- stosuje metodę wywiadu indywidualnego w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego, stosowania eksperymentów i doświadczeń.

Szczegółowe treści

- Założenia nauczania problemowego i empirycznego:
  - uczenie oparte na rozwiązywaniu problemów: zadawanie pytań problemowych, poszukiwanie dowodów, formułowanie odpowiedzi i rozwiązań, ocena rozwiązań, wybór rozwiązania i jego uzasadnienie;
  - etapy procedury badawczej: pytanie badawcze, sformułowanie hipotezy, weryfikacja, wyniki i wnioski;

- samodzielność ucznia na poszczególnych etapach procedury badawczej w klasach 1–3;
  - różnica między eksperymentami a doświadczeniami.
- Specyfika dziecięcego sposobu badania rzeczywistości (od myślenia konkretnego i wyobraźniowego do wskazywania związków przyczynowo-skutkowych, koncentrowanie uwagi, posługiwanie się logiką indukcyjną).
- Wykorzystanie eksperymentu i doświadczenia w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym (jako źródło wiedzy, weryfikację wiedzy, ilustrację wiedzy, sposób na rozwiązanie problemu).
- Przykłady metody nauczania problemowego możliwe do stosowania na pierwszym etapie edukacyjnym (np. drzewko decyzyjne, metoda przypadków, metoda sytuacyjna).
- Rola nauczyciela podczas pracy metodą problemową i metodami empirycznymi – od mediatora do facylitatora:
  - organizowanie sytuacji problemowej,
  - pomoc w sformułowaniu problemu przez uczniów,
  - wspieranie uczniów podczas rozwiązywania problemu,
  - pomoc w weryfikacji rozwiązań i w formułowaniu wniosków przez uczniów.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego, np. jak często realizowane są w szkole doświadczenia i eksperymenty, czy nauczyciele wykorzystują pytania problemowe podczas zajęć, czy wykorzystywane są zasoby szkoły umożliwiające doświadczenie i eksperymentowanie.
- Wywiad indywidualny z dyrektorem szkoły jako metoda pogłębionej diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego.

Zasoby edukacyjne

- Bąbel P., Wiśniak M., *12 zasad skutecznej edukacji: Czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, [Uczenie się poprzez eksperymentowanie. Akademia Uczniowska](#) [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Nowak-Łojewska A., [Wybrane obszary edukacji matematycznej dzieci. Poradnik dla nauczycieli klas I–III](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- *Podstawa programowa z komentarzami. Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, t. 5, Ministerstwo Edukacji Narodowej 2009.
- Gołębiowski K., Kamiński M., Rochowicz K., Sobczuk B., [Jak zainteresować uczniów astronomią w szkole podstawowej, gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej?](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Grygier U., Janczar-Łonczkowska B., Piotrowski K., [Jak odkrywać i rozwijać uzdolnienia przyrodnicze uczniów w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 18.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: akwarium, stoliki eksperckie, dyskusja moderowana, drzewko decyzyjne, rybi szkielet, metoda przypadków, piramida priorytetów.

Moduł VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na pierwszym etapie edukacyjnym;
- dowodzi związku pomiędzy wykorzystywaniem metod aktywizujących a rozwijaniem umiejętności uczenia się i ciekawości poznawczej uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa kryteria doboru metod aktywizujących,;
- analizuje wybrane metody pod kątem możliwości ich wykorzystywania w różnych sytuacjach edukacyjnych oraz ich wpływu na kształtowanie umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- wskazuje rolę nowoczesnych technologii w aktywnym uczeniu się dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania aktywizujących metod nauczania/uczenia się na pierwszym etapie edukacyjnym;
- przeprowadza diagnozę potrzeb szkoły w zakresie wykorzystywania aktywizujących metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Rola metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na pierwszym etapie edukacyjnym:
  - metody aktywizujące a zaspakajanie potrzeb rozwojowych uczniów w młodszym wieku szkolnym (np. potrzeba ruchu, zabawy, budowania samooceny);
  - metody aktywizujące w zapisach podstawy programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego;
  - znaczenie metod aktywizujących w rozwijaniu umiejętności uczenia się (np. nauka podstawowych umiejętności współpracy w grupie, poznawanie różnych metod uczenia się).
- Kryteria doboru metod aktywizujących, w tym: cele edukacyjne, realizowane treści, poziom dojrzałości uczniów, stopień integracji klasy, warunki organizacyjne (środki dydaktyczne, czas, przestrzeń).
- Wykorzystywanie metod aktywizujących w różnych sytuacjach edukacyjnych w pracy z uczniem na pierwszym etapie edukacyjnym, np.:
  - zdobywanie nowej wiedzy, (np. metoda tekstu przewodniego, rozmowa w parach);
  - powtarzanie i utrwalanie wiadomości (np. zadanie na dobry początek, test powtórka);
  - rozwijanie praktycznych umiejętności (np. pokaz, inscenizacja);
  - uczenie się we współpracy (np. partnerzy do rozmowy, kula śniegowa);
  - rozwijanie kreatywności i wyobraźni (np. mapa myśli, dywanik pomysłów);
  - rozwijanie umiejętności uczenia się (np. zdania niedokończone, ocena koleżeńska);
  - ewaluacja własnej pracy (np. termometr, światła drogowe).

- Wykorzystanie nowoczesnych technologii w uczeniu się metodami aktywizującymi na pierwszym etapie edukacyjnym na przykładzie e-podręcznika.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w zakresie stosowania metod aktywizujących, np. czy metody aktywizujące są stałym elementem pracy nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, czy w szkole są eksponowane prace uczniów powstałe w efekcie pracy metodami aktywizującymi.
- Metody diagnozy pracy szkoły do wykorzystania w pracy z radą pedagogiczną – np. analiza pola sił, profil szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Krzyżanowska Ł., Wiśnicka M., *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania, Raport z badań*, Warszawa 2009.
- Gajdzica Z., [*Aktywny w szkole – aktywny w życiu*](#), Uniwersytet Śląski, Katowice [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące: jak nauczyć uczniów uczenia się?*, „Nowik”, Opole 2007.
- Marszałek A., Metody aktywizujące w kształceniu, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Owczarska B., Moszyńska A., Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2010.
- Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów: „burza mózgów” i inne techniki w edukacji*, „G&P”, Poznań 2003.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, CODN, Warszawa 1999.

Propozycje środków dydaktycznych dostępnych online

- [Baza Narzędzi Dydaktycznych](#), Instytut Badań Edukacyjnych
- [E-podręczniki do kształcenia ogólnego](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- [Scholaris](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach, kula śniegowa, stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja, analiza pola sił.

Moduł VII. Uczenie się poprzez zabawę i aktywność ruchową

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod nauczania opartych na zabawie i ruchu w procesie uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- wskazuje funkcje zabaw w uczeniu się i rozwoju dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- wskazuje kryteria doboru metod opartych o zabawę i aktywność ruchową w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;

- podaje przykłady gier i zabaw oraz określa ich przydatność w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- identyfikuje rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych w organizowaniu uczenia się poprzez zabawę na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania zabaw i aktywności ruchowej;
- rozpoznaje potrzeby szkoły w zakresie uczenia się przez zabawę, wykorzystując obserwację zajęć, jako jedną z metod diagnozy pracy szkoły.

Szczegółowe treści

- Potrzeby rozwojowe zaspakajane poprzez zabawy i aktywność ruchową na pierwszym etapie edukacyjnym:
  - rozwijanie zmysłów i spostrzegawczości,
  - rozwój małej i dużej motoryki,
  - kontrola emocji,
  - koncentracja uwagi,
  - rozwój wyobraźni,
  - poczucie sprawiedliwości,
  - przestrzeganie ustalonych reguł,

- współdziałanie.
- Funkcje zabawy (kształcąca, poznawcza, wychowawcza, społeczno-emocjonalna, rozwoju sensorycznego i motorycznego, korekcyjno-kompensacyjna, relaksacyjna) w kontekście zajęć edukacji wczesnoszkolnej.
- Kryteria doboru metod opartych na grach i zabawach ruchowych: cele i treści lekcji, wiek i dojrzałość uczniów, liczebność klasy, czas i możliwości organizacyjne.
- Znaczenie emocji towarzyszących uczeniu się przez zabawę i ruch, dla trwałości nabywanych umiejętności i wiedzy przedmiotowej.
- Przykłady zabaw i aktywności ruchowych stosowanych w edukacji wczesnoszkolnej (np. rebusy, zagadki, układanki, konkursy, dramy, symulacje, rzeźby).
- Gry edukacyjne jako sposób na uruchomienie:
  - myślenia przestrzennego: domina tematyczne, gry konstrukcyjne;
  - myślenia twórczego: kombinowanie pojęciami, niestandardowe pytania, dziennik zdziwień;
  - współpracę: tory przeszkód, podchody .
- Technologie informacyjno-komunikacyjnych w organizowaniu uczenia się przez zabawę np. w celu indywidualizacji nauczania, ćwiczenia koncentracji, pracy zespołowej - programy graficzne do kolorowania, nauka programowania, narzędzia służące do komunikacji.
- Wskaźniki pozwalające określić stosowanie przez nauczycieli metod pracy z wykorzystaniem zabaw i aktywności ruchowej, np. znajomość gier i zabaw, organizacja przestrzeni do zajęć, dostęp do sprzętu komputerowego.

- Obserwacja zajęć jako sposób na diagnozowanie potrzeb szkoły w procesie wspomagania.

Zasoby edukacyjne

- Elkonin D.B, Psychologia zabawy, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984.
- Gruszczyk-Kolczyńska E.K., Dobosz K., Zielińska E., *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier? Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.
- Kielar-Turska M., *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- Kielar-Turska M. Muchacka B., *Stymulująca i terapeutyczna funkcja zabawy*, Akademia Pedagogiczna, Kraków 1999.
- Knopik T., [Czas wolny od nudy](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp 19.06.2016].
- Krzywoń D., *Kraina kreatywności: sposoby przeciwdziałania rutynie w pracy z dziećmi poprzez ekspresję twórczą i artystyczną*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2008.
- Okoń W., *Zabawa a rzeczywistość*, wyd. 2, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1995.
- Ochmańska B., [Rozwijanie zainteresowań i zdolności matematycznych uczniów klas I–III. Poradnik dla nauczyciela](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Reddy L.A., *Rozwijanie umiejętności społecznych dziecka. Interwencje poprzez zabawę*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja zajęć.

Moduł VIII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia i etapy pracy metodą projektu;
- wyjaśnia znaczenie pracy metodą projektów w kształtowaniu umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa zadania nauczyciela w pracy metodą projektu oraz wskazuje specyfikę pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w celu doskonalenia ich umiejętności pracy metodą projektów;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania metody projektu;
- identyfikuje kierunki doskonalenia nauczycieli I etapu edukacyjnego w zakresie stosowania metody projektów.

Szczegółowe treści

- Założenia metody projektu istotne w edukacji wczesnoszkolnej:
  - cele metody projektu;
  - rodzaje projektów (np. projekt badawczy, projekt medialno-artystyczny, działania lokalnego);
  - etapy projektu i sposoby ich realizacji.
- Rozwój umiejętności uczenia się uczniów w wieku wczesnoszkolnym, w tym:
  - rozwój funkcji poznawczych uczniów w trakcie uczenia się grupowego,
  - uczenie się planowania kolejności wykonywanych czynności,
  - uczenie się współdziałania i samodzielności.
- Zadania nauczyciela na pierwszym etapie edukacyjnym, np.:
  - tworzenie warunków do realizacji projektu (integracja uczniów, budowanie atmosfery bezpieczeństwa i wzajemnej akceptacji);
  - określenie obszaru tematycznego, dając uczniom swobodę w wyborze tematu (wykorzystanie osobistego doświadczenia uczniów);
  - wspólnie z uczniami ustalanie celów, etapów pracy, kolejnych działań, podział zadań;
  - wspieranie uczniów w realizacji działań i prezentacji efektów;
  - pomoc uczniom w ocenie efektów pracy.
- Współpraca nauczycieli jako sposób doskonalenia ich umiejętności w pracy metodą projektu, np.:
  - wspólne realizowanie projektów przez kilku nauczycieli (np. nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, nauczycieli klas starszych, nauczyciela świetlicy, psychologa szkolnego, bibliotekarza);

- wymiana doświadczeń nauczycieli pracujących metodą projektu;
- wspólne tworzenie zasad pracy nad projektami np. współpracy z rodzicami, wykorzystywania TIK, tworzenie dokumentacji projektowej (kart pracy itp.).
- Wskaźniki pozwalające określić, w jaki sposób nauczyciele stosują metodę projektu, np. czas trwania projektów, tematyka i ich przebieg, sposób podziału zadań, formy prezentowania efektów projektów, sposoby współpracy z rodzicami.
- Sposoby wyznaczania kierunków działań służących doskonaleniu nauczycieli w pracy metodą projektu (np. metoda SWOT, metaplan, rozmowa skoncentrowana na rozwiązaniach).

Zasoby edukacyjne

- Brzezińska A.I. (red.), [Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria III, t. 3. Edukacja we wczesnej fazie dorastania](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 20.10.2016].
- Gołębiak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektów* Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.
- Kunc B., Biderman A., Łuszczek M. (red.), [Z małej szkoły w wielki świat. Przykłady projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w klasach 1–3 SP](#), Federacja Inicjatyw Oświatowych, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Mikina A., Zajac B., [Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Sopot 2015.

Załącznik nr 14 (1)

- [Przykłady projektów edukacyjnych w edukacji wczesnoszkolnej. Skrypt dla nauczyciela I–III](#), Poznański Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, Poznań 2015 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Szamański M., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: studium przypadku, World Café, dyskusja moderowana, Action – learning, 5Q, analiza pola sił.

Moduł IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje podstawowe założenia strategii oceniania kształtującego;
- wskazuje umocowanie prawne oceniania kształtującego;
- dostrzega związek oceniania kształtującego z rozwijaniem umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym;
- rozpoznaje strategie i elementy oceniania kształtującego w pracy nauczyciela na pierwszym etapie edukacyjnym;
- określa specyfikę wdrażania oceniania kształtującego w edukacji wczesnoszkolnej;

- organizuje współpracę nauczycieli w zakresie doskonalenia umiejętności stosowania oceniania kształtującego na pierwszym etapie edukacyjnym;
- identyfikuje indywidualne potrzeby nauczycieli w doskonaleniu umiejętności oceniania kształtującego na pierwszym etapie edukacyjnym i wykorzystuje techniki coachingowe do wsparcia ich rozwoju.

Szczegółowe treści

- Założenia oceniania kształtującego – 5 strategii oceniania kształtującego (OK) i jego elementy jako filary planowania lekcji z uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania uczniów w wieku wczesnoszkolnym:
  - określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu (przykładowe elementy OK: cele w języku ucznia, użycie piktogramów, plakatów, rekwizytów);
  - organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań dających informacje, czy i jak uczniowie się uczą (przykładowe elementy OK: zadawanie przez nauczyciela pytań, światła drogowe);
  - udzielanie uczniom takiej informacji zwrotnej, która przyczyni się do ich widocznych postępów (przykładowe elementy OK: włączenie rodziców w wykorzystanie przekazywanych kryteriów sukcesu i informacji zwrotnej we wspieraniu dzieci w procesie uczenia się, szczególne podkreślanie pozytywnych stron pracy ucznia);
  - umożliwianie uczniom, by korzystali wzajemnie ze swojej wiedzy i umiejętności (przykładowe elementy OK: ocena koleżeńska w zakresie wskazywania pozytywów, praca w parach);
  - wspomaganie uczniów, by stawali się autorami procesu swojego uczenia się (przykładowe elementy OK: technika świateł drogowych), wprowadzanie elementów samooceny).

- Podstawy prawne stosowania oceniania kształtującego na pierwszym etapie edukacyjnym z uwzględnieniem podstawy programowej i wymagań państwa.
- Znaczenie oceniania kształtującego w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na pierwszym etapie edukacyjnym (np. stopniowe uczenie odpowiedzialności za własną naukę, rozwijanie umiejętności dokonywania samooceny).
- Organizacja współpracy nauczycieli ukierunkowanej na doskonalenie umiejętności stosowania oceniania kształtującego na pierwszym etapie edukacyjnym:
  - metody wymiany doświadczeń i uczenia się od siebie nauczycieli (np. obserwacja koleżeńska lekcji, spacer edukacyjny, action learning, bank scenariuszy lekcji OK);
  - przykładowe obszary współpracy szczególnie istotne dla nauczycieli pierwszego etapu edukacyjnego (np. udzielanie informacji zwrotnej, współpraca z rodzicami w zakresie wspierania procesu uczenia się ich dzieci, dzielenie się doświadczeniami i dobrymi praktykami w zakresie stosowania oceniania kształtującego).
- Techniki coachingowe w identyfikowaniu potrzeb i wspomaganie rozwoju nauczycieli – model GROW.

Zasoby edukacyjne

- Black P. i in., *Jak oceniać aby uczyć?*, CEO-CIVITAS-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- *Ocenianie kształtujące po polsku. Kurs dla doradców metodycznych, scenariusze zajęć*, CODN, Warszawa 2008.
- Sterna D., *Uczę się uczyć. Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2016.
- Sterna D., *Uczę (się) w szkole*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.

Załącznik nr 14 (1)

- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Civitas-CEO-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- Sterna D., [Strategie uczenia](#) [online, dostęp dn. 14.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: praca w grupach eksperckich, metody i techniki OK, mapa mentalna, model GROW.

Moduł X. Wspomaganie szkoły w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie stosowanych metod nauczania/uczenia się uczniów;
- wykorzystuje informacje z różnych źródeł, analizuje je i wyciąga wnioski, służące określaniu kierunku działań szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów;
- wyznacza cele i generuje propozycje rozwiązań, służące nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i wykorzystywanie metod aktywnych;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomaganie szkoły w rozwoju kompetencji uczenia się;

- zapewnia sprawny przebieg form doskonalenia nauczycieli;
- określa profil eksperta pod kątem zdiagnozowanych potrzeb nauczycieli;
- proponuje formy współdziałania nauczycieli, które pozwalają monitorować i doskonalić umiejętność uczenia się uczniów;
- monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się;
- projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań, których celem jest wspieranie nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się.

Szczegółowe treści

- Etapy diagnozy pracy szkoły z uwzględnieniem różnych metod zbierania danych.
- Metody analizowania i sposoby weryfikowania informacji zebranych z różnych źródeł dotyczących pracy szkoły w zakresie metod nauczania/uczenia się.
- Przebieg warsztatu diagnostyczno-rozwojowego służącego określeniu kierunków działań w pracy szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się.
- Metody formułowania celów i techniki generowania rozwiązań w zakresie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywne.
- Metody planowania procesu wspomaganiania.
- Formy doskonalenia nauczycieli służące rozwojowi kompetencji uczenia się uczniów i ich organizacja.
- Kryteria wyboru ekspertów w zakresie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywne.

- Metody wspierania nauczycieli we wdrażaniu zmian, których celem jest rozwój kompetencji uczenia się.
- Metody i narzędzia podsumowania i oceny procesu wspomaganie na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów.
- Zmiana jako element rozwoju szkoły.
- Wybrane sposoby radzenia sobie z typowymi reakcjami wobec zmiany.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomaganie szkoły w rozwoju nauczania poprzez eksperymentowanie doświadczanie i metody aktywne (osoby wspomagające, dyrektora szkoły, nauczycieli, eksperta).

Zasoby edukacyjne

- [Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomaganie szkół i organizowania sieci współpracy i samokształcenia wraz z materiałami szkoleniowymi](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Kotter J., Rathgeber H., Mueller P., *Gdy góra lodowa topnieje. Wprowadzanie zmian w każdych okolicznościach*, Helion, Gliwice 2008.
- Szlęk A. (red.), [Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb](#), Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online, dostęp dn. 10.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: poker kryterialny, praca w grupach eksperckich, praca z filmem, wędrujące plakaty, gadająca ściana

Moduł XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;
- określa swoje mocne strony, które wykorzysta we wspomaganiu szkoły;
- identyfikuje swoje deficyty, utrudniające prowadzenie wspomaganie szkół;
- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Szczegółowe treści

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomaganie na czterech etapach:
  - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
  - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
  - zaplanowanie form wspomaganie i ich realizacja;
  - ocena przebiegu i efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomaganie:
  - stosunek do wspomaganie jako zadania (relacja ja – zadanie);
  - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomaganie (relacja ja – inni);
  - postrzeganie siebie jako osoby wspomaganie (relacja ja – ja).
- Zasoby zewnętrzne jako wsparcie dla osoby prowadzącej wspomaganie.

- Cele rozwojowe: indywidualne oraz własnej instytucji.
- Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół/przedszkoli.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., *Identyfikacja potrzeb szkoleniowych*, Wolters Kluwer, Kraków 2006.
- Hajdukiewicz M. (red.), [Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, s. 13–17 [także online, dostęp dn. 16.09.16].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE](#) [online, dostęp dn. 16.09.16].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE](#) [online, dostęp dn. 16.09.16].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: praca zespołowa, praca indywidualna (refleksja, autodiagnoza, planowanie), koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.